

Ema Cerar

Pedagoška vrednost zborovskega petja

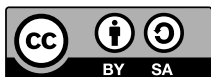
Povzetek: Prispevek obravnava izkušnje pri delovanju otroškega pevskega zbora na eni od slovenskih osnovnih šol z namenom, da ponazori in ovrednoti pomen zborovskega petja za učenje prosocialnosti in oblikovanje skupnosti. Ta pomen polaga na dva temelja: priznavanje človekovega dostojanstva ter krepitev zavedanja in ravnanja, ki mu je vrednota, smoter in cilj človečnosti. Zborovsko petje utemeljuje kot normo skupnosti, ki ima svoj proces oblikovanja ter vzpostavlja etične in estetske vezi tudi navzven. Ob tem je v ospredju vloga zborovodje, ki pri svojem delu nenehno povezuje um in srce ter je pevcem model ravnanja. V svojem delovanju je zborovodja usmerjen na neposredno delo s pevci in obenem pozoren na kontekst časa ustvarjanja. Ob tem je podana tudi kritična analiza aktualnega dogajanja v času t. i. pandemije in po njej z namenom, da bi prepoznali in zmogli presoditi opozorila, ki terjajo modro presojo delovanja. Ta je pri odgovornosti do mladih temeljnega pomena.

Ključne besede: otroški pevski zbor, razvijanje človečnosti, razvoj osebnosti, socialna povezanost, varovanje človekovega dostojanstva

UDK: 37.091.3

<https://doi.org/10.63384/spB51s693s>

Strokovni prispevek

Ema Cerar, diplomirana vzgojiteljica predšolskih otrok in univerzitetna diplomirana pedagoginja, Osnovna šola Rodica, Kettejeva 13, SI-1230 Domžale; e-naslov: ema.cerar@guest.arnes.si

Uvod

Prispevek obravnava povezavo treh elementov, zborovskega petja (otrok), oblikovanja osebnosti posameznika in oblikovanja socialne povezanosti, ki smo jim osmislili skupno jedro: človečnost in varovanje dostojanstva.

Pri tem se naslanjamo na dva okvira, ki nam omogočata izhodiščni vpogled v delovanje na kulturno-umetnostnem področju osnovnošolskih pevskih zborov: konceptualni dokument razširjenega programa osnovne šole *Pevski zbor* (2003) in konceptualni dokument nacionalnega programa kulturno-umetnostne vzgoje.

Konceptualni dokument *Državne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju* (2009) ima zapisane cilje, ki kljub svoji abstraktnosti dovolj neposredno postavljajo merilo delovanja tudi šolskim pevskim zborom. Cilji so: »uresničevanje temeljne človekove pravice do izobraževanja in sodelovanja na kulturnem področju; razvijanje ustvarjalnosti; razvijanje individualnih sposobnosti; izboljšanje kakovosti izobraževanja; razvijanje estetske občutljivosti in kritičnega odnosa do kulture in umetnosti; izražanje kulturnih raznolikosti; dviganje ravni kulturne zavesti; zavedanje pomena nacionalne kulturne dediščine« (prav tam, str. 5–6).

V konceptualnem dokumentu *Pevski zbor* (2003) razširjenega programa za osnovne šole so opredeljeni splošni cilji, med katerimi se trije neposredno dotikajo naše tematike:

- »razvijanje sodelovanja in kakovostne kulture odnosov v skupnem muziciranju«,
- »razvijanje osebnosti«,
- »razvijanje posebne poti komunikacije (socialna integracija)« (prav tam, str. 6).

S tem dokument zadosti v 2. členu *Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* (1996) zapisanim ciljem, med katerimi so tudi: »zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika [...], spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin [...], spodbujanje zavesti o integriteti posameznika«

(prav tam). V njih razberemo 34. člen *Ustave RS* (1991), v katerem je opredeljeno: »Vsakdo ima pravico do osebnega dostojanstva in varnosti.«

Ko razmišljamo o umetnosti kot bistveni komponenti humanistične izobrazbe, se nam v sferi vzgojno-izobraževalnega delovanja razpre tudi »pedagoška misel o vzgojnem pomenu umetnosti« (Kroflič 2022, str. 6). V obravnavani tematiki se nam postavijo vprašanja o delovanju, moči, vplivu in posledicah skupnega, zborovskega petja. Prispevek omejujemo na izkušnje dela z določenim otroškim pevskim zborom, ki se je skozi generacije izoblikoval na svojstven način, pa vendar je v svojem izvoru del sistemskega delovanja, pri čemer skušamo poudariti tudi uresničevanje zgoraj zapisanih ciljev.

Pomembno je, da se zavedamo pedagoške vrednosti petja v zboru. Če naštejemo le najopaznejše elemente: spodbuja medgeneracijsko sodelovanje, pozitivno samopodobo, samozavest in krepi socialno mrežo ter občutek za prispevek k skupnostnemu delovanju (Rojko 2014). Poleg tega omogoča »poglobljanje spretosti besednega izražanja, izboljšuje kakovost izgovorjave, bogati besedišče, razvija občutljivost za zven besed (koristno za bralne veščine) in krepi občutek za oblikovanje vokalov. [...] Je učinkovito sredstvo pri odpravljanju in zmanjševanju govorno-jezikovnih motenj [...], z uporabo dihalnih vzorcev petja krepimo intenziteto glasu in izboljšamo delovanje mišic pri govoru« ter »razvijamo sposobnost slušne percepcije« (Breznik idr. 2022, str. 26). S spodbujanjem spoznavnih procesov višje ravni (od učenja, pomnjenja, sklepanja do mišljenja) omogočamo globlje doživetje in ustvarjalnost. Obenem usmerjamo pozornost ter krepimo koncentracijo in pomnjenje. (Prav tam) Glede na to, da je petje v zboru dejavnost, ki je telesna in fizična obremenitev, na kar moramo biti ustrezno pripravljeni, spodbuja k splošnemu gibalnemu in športnemu udejstvovanju. Zagotovo pa ni zanemarljivo, da je to dejavnost, ki »izboljšuje motivacijo in disciplino« (Nam Yoon 2000, str. 6). Nekatere izmed naštetih elementov odslikava pričujoči članek.

Šolsko okolje, v katerem otroci poustvarjajo in soustvarjajo, mora biti prostor, kjer se počutijo varne, kjer sta varovana njihovo dostojanstvo (34. člen *Ustave RS* določa pravico do osebnega dostojanstva in varnosti) in pravica do izobrazbe (o njej govori 57. člen *Ustave RS*). Takšno okolje zmoremo zagotavljati le z doumevanjem človečnosti in neodtujljivosti osebnega dostojanstva posameznika, kot takšnega leta 1948 utemeljenega s *Splošno deklaracijo o človekovih pravicah*. Dostojanstvo je neodtujljivo slehernemu človeku. Varovanje dostojanstva posameznika je temeljna norma celostnega bivanja, človečanstva. *Splošna deklaracija človekovih pravic* v preambuli (2018) razglša, da »priznanje prirojenega dostojanstva ter enakih in neodtujljivih pravic vseh članov človeške družine pomeni temelj svobode, pravičnosti in miru v svetu« (prav tam, str. 2). Kaj doumevamo kot dimenzije človečnosti, utemeljujemo v nadaljevanju.

V prispevku predstavljamo splošna spoznanja o pomenu zborovskega petja tako za skupnost kot posameznika, pri čemer se sklicujemo na vire, ki smo jih prepoznali kot izhodišče misli ali njeno podkrepitev, obenem predstavljamo dolgoletne konkretne izkušnje dela z otroškim pevskim zborom na eni od slovenskih šol, ki služijo kot navdih misli o pomenu skupnostnega delovanja, ki ima jedro v varovanju dostojanstva posameznika ter skupnem in skupnostnem razvijanju

človečnosti. Človekovo dostojanstvo v svojem središču nosi tako pravice kot tudi odgovornosti glede pravic. Zelo jasno sporočilo pravi: »Vsaka pravica zato ni ne sama sebi namen, ne absolutna. Njen smoter je odgovornost. Njena tehnika je obveznost. Njen jezik je dolžnost.« (Teršek 2018, str. 10)

Petje v zboru povezuje um in srce

Zborovsko petje ima v Sloveniji posebno veljavo. Javni sklad RS za kulturne dejavnosti zborovsko petje predstavi tako: »Sistematično ukvarjanje z zborovsko glasbo, najbolj razširjeno obliko ljubiteljske dejavnosti v Sloveniji, v katero je vključeno kar 64.000 pevcev, izhaja iz dolgoletne tradicije.«¹ Konceptualni dokument razširjenega programa za osnovne šole pomen te dejavnosti opredeli z usmeritvijo, da je »zborovsko petje [...] ustvarjalno poustvarjalna umetniška dejavnost, ki posreduje posebne glasbene vrednote v šolskem in zunajšolskem prostoru, pevcem pa razvija višjo raven estetske občutljivosti in odgovornosti do kulture okolja. Pri zborovskem petju se razvijajo posameznikove sposobnosti, spretnosti in znanja, ki pevca usmerjajo v sprejemanje, doživljanje in izražanje muzikalnosti.« (Pevski zbor 2003, str. 5)

Razmišljamo o poti, kako naj bo to v pomoč pri tem, da bi otroke spodbudili k sodelovanju in vztrajanju v delovanju, saj biti pevec v zboru zahteva tudi določeno disciplino, samodisciplino in pripravljenost za dolgotrajno vadenje, da se lahko postopoma razvije sozvočje, harmonija. M. Jagodic (2016) je v prispevku *Petje na recept – zdravilna moč skupnega petja* ob Tednu ljubiteljske kulture, ki je bil v letu 2016 posvečen zborovskemu petju, zapisala, da je zborovsko petje »veliko in močno kulturno gibanje, ki pa kot tako v širši družbi ni dovolj prepoznano« (prav tam).

Številne študije dokazujejo, kako petje v zboru spodbudno, pozitivno, kreativno, ohrabrujoče in zdravilno deluje na posameznike. Nekaj takšnih primerov je navedla tudi avtorica prej omenjenega članka in predstavila zборе v različnih, lahko bi jih poimenovali »ranljivih« okoljih (z izrazom nikakor ne želimo tem ljudem pripisati karkoli manjvrednega, temveč v ospredje postaviti primere okolij, ki potrebujejo dodatno skrb). V tem članku je avtorica opozorila na besede K. Habe, da je z glasbo mogoče izboljšati delovanje možganov, saj »omogoča, da [...] delujejo kot celota« (prav tam).

O tej misli bi bilo prav razmisliti in se pogovarjati danes, s posebno pozornostjo do dela z mladimi. Tudi ob upoštevanju skrb zbujajočih dejstev: specifik nadaljevanja obdobja t. i. pandemije, povečanja nasilja mladih, med mladimi in nad mladimi, preplavljenosti z digitalnimi mediji in družbenimi omrežji, mnogo prepogostega nekritičnega oblikovanja in sprejemanja informacij, šibkosti dejanske socialne skupnosti, ne nazadnje tudi v obdobju pomanjkanja strokovnega kadra v vzgoji in izobraževanju.

1 https://www.jskd.si/glasba/zborovska/uvod_zborovska.htm

Zahtevni čas terja še toliko bolj misleč um in čuteče srce. Potrebuje osebe, ki so zmožne in pripravljene poslušati in slišati mlade tudi v njihovih vprašanjih o življenju in njihovi prihodnosti. Kot pravi D. Gilbert (2013), je v prihodnost »težko videti, vendar smo vsi vanjo usmerjeni in naj je še tako težko predvidevati, moramo sprejeti določene odločitve o tem, katere prihodnosti se bomo oprijeli in katere izogibali« (prav tam, str. 240), in nadaljuje: »celo otrok pozna odgovor: vprašajmo učitelja« (prav tam). Razmišljajmo, koliko smo si ob tem še zmožni zamisliti drobne detajle stisk otrok, ki jih je treba opaziti in ustrezno reagirati. Pomislimo tudi, ali se zmoremo zavedati okolij in okoliščin, ki stigmatizacijo otrok in mladih dodatno povečujejo. Predvidevanje in opazovanje realnega stanja ter zmožnost učenja iz lastnih in izkušenj drugih naj bi pomagali, da te stiske predvidimo in jih olajšamo. Vredno je pomisliti tudi na možne procese katarzičnega očiščenja bolečine, ki jih omogoča umetnost, vendar z zavedanjem, da ti procesi vedno terjajo varno okolje za ranjeno osebo, še posebej tako občutljivo, kot je otrok.

Kot primer, kaj glasbeno poustvarjanje še lahko omogoča, ko – in to smo dolžni! – izbiramo kvalitetne skladbe, lahko navedemo zbirko *Zvezdice, zvezde, sonce, planeti* T. Habeta (JSKD 2020), v kateri je zbrana vrhunska glasba za otroške zборе in je obenem besedni užitek ter primeren način učenja pojmov, ki jih prinašajo besedila skladb. Pa ne le to; ena od skladb iz te zbirke je mnogokrat priklicala solze posameznim pevcem. Kot je to ubesedila deklica, pevka zbora, se »vedno znova nekaj zgodi, nekje notri slišim tako, da mi tečejo solze«. Ob tem bi lahko razmišljali in smeli razmišljati o vibracijah, energiji, sinergiji, harmoniji, sozvočju, na drugi strani pa se odločili zamahniti z roko, da gre za pretiravanja, preobčutljivost, zavajanje. V tem izhajamo predvsem iz moči izkušnje, ki jo mladi pridobijo s svojo neposredno udeležbo. »Naše izkušnje nemudoma postanejo del očal, skozi katera gledamo skozi celotno preteklost, sedanjost in prihodnost in kot vsaka očala oblikujejo in popačijo naše videnje.« (Gilbert 2013, str. 69)

Vloga zborovodje

Delo vsakega pevskega zbora sloni na tehtni vlogi zborovodje. Značilnost šolskih zborov je, da se generacije pevcev menjajo, zborovodja pa pogosto dlje časa ostaja ista oseba. Poleg poučevalca glasbe (učenja skladb) naj bi bila njegova pedagoška vloga del osebne identitete in poslanstva, s katero otroke vodi in spremlja skozi proces odraščanja in osebne rasti.

Kako bosta osebnost in delo zborovodje vplivali na otroke in mlade, da jim bo v skupnem zborovskem petju omogočeno hkratno razvijanje lastne osebnosti in zmožnosti sodelovanja, empatije in spoštovanja, je odvisno od kompleksnega procesa, ki ga je vredno in pomembno opazovati, spremljati ter razvijati. Gre za proces, ki ima lahko ugoden, pozitiven, krepilen, zdravilen in močan vpliv tako na posameznika kot na skupino, zbor.

S poglobljenim spremljanjem, samokritičnostjo, samorefleksijo in zunanjo refleksijo ter evalvacijo pa se odpre vpogled v ta proces in se odpre pot razvoja, ki doživljanje umetnosti kot življenjsko vitalnost posameznika, senzibilnost kot ele-

ment omogočanja razvoja človečnosti, umetniški jezik kot povezovalac in krepilec »kognitivnih kapacitet« poveže s trans- in medgeneracijskim vplivom ter močjo oblikovanja skupnosti.

Zborovodja pri delu z zborom pevcem predaja osebne, družbene in, še mnogo dragoceneje, skupnostne norme in vrednote. Z njimi naj bi kot oseba, zmožna prevzemanja odgovornosti in zavezana deontološkim načelom pedagoškega poslanstva, še bolj pa etičnim vrednotam, otroke in mlade vodil skozi proces spoznavanja, prepoznavanja, izgrajevanja, doumevanja različnosti, medsebojnega spoštovanja, kritičnega mišljenja, argumentiranja in sodelovanja. Zagotovo pa pri tem zborovodja potrebuje tudi podporo, ki jo daje širše strokovno okolje, da se področje kvalitetnega dela s pevskim zborom prepozna kot potrebno in pomembno.

Odgovornost pedagoga zborovodje je, da se pri vsem, kar dela, od izbora programa skladb, učenja skladb, načina komunikacije s pevci, oblikovanja pravil delovanja zbora, vplivanja na način komunikacije med pevci (med njimi so osebno močni, retorično spretnejši, tihi in plahi, z razvitim ali šibkim pevskim poslušom idr.) do dodeljevanja solističnih vlog, sodelovanja posameznikov v odločitvah o programu ali načinu izvedbe skladb, zaveda svoje moči vodje, tistega, ki usmerja in vpliva. Tudi manipulira lahko, če je to njegova izbira, kar pa ima dolgoročno izjemno negativne učinke na otroke in mlade.

Šola kot institucija ima jasno postavljeno hierarhijo, iz katere izhaja moč; v tem smislu ima vzpostavljen režim avtoritet/-e, ki hoteno in tudi nehoteno pričakujejo poslušnost sebi podrejenih. Okolja, kjer se razvija poslušnost, v svojem temeljnem delu utemeljuje socialni psiholog S. Milgram (2009). V celovitem psihološkem preizkusu, izvedenem prav o vprašanju poslušnosti avtoriteti, je prišel do ugotovitve, da »vsebina dejanja ni pol tako pomembna, kot se [...] zdi. Dvakrat pomembnejše je razmerje med akterji.« (Prav tam, str. 188)

Varovanje dostojanstva posameznika, ki ga moramo doumevati kot pravico, obveznost in dolžnost, pri čemer se naslanjamo na v uvodu omenjeno misel A. Terška (2018, str. 10), bi v celovitosti pedagoškega okolja in delovanja kot tudi v delovanju pevskih zborov moralo biti zaveza in načelo sleherne avtoritete, vodje in tudi zborovodje.

Člani osnovnošolskega pevskega zbora so raznolike osebe. Izhajajo iz zelo različnih družinskih okolij in so različnega socialnega porekla, zaznamujejo jih različno kulturno in jezikovno okolje, različne sposobnosti (če ne postavljamo omejitev, tudi različno razvite glasbene zmožnosti in sposobnosti), zmožnosti pozornosti in koncentracije, so različne starosti in spola. Poiskati in najti enovitost, skladnost, in jo prenesti v zven skupne uglašenosti in harmonije je tisti presežek, ki naj bi ga zborovodja prepoznal, izčistil in krepil. Izjemno dragocena pri tem je možnost sodelovanja otrok in mladih z umetniki. B. Rotar Pance (2022) v ospredje postavlja ugotovitev, »da še vedno velik delež otrok in mladih ne doživi glasbene umetnosti v avtentičnem okolju in nima priložnosti za neposredno komunikacijo z glasbenimi umetniki« (prav tam, str. 20). Te priložnosti lahko zagotovi zborovodja.

Zborovodju dajejo temeljno stabilnost dobro znanje, kar pomeni poleg glasbenega tudi znanja iz psihologije ter »srečevanja s filozofijo«, filozofsko mislijo, kar se osmišlja v deontoloških načelih, etiki, osebni integriteti, verodostojnosti, zmož-

nosti prevpraševanja vrednot in ponotranjeni skrbi za Drugega ter strokovni in osebnostni avtonomiji, s ključnim elementom odgovornostjo. Zavedajoč se dolžne (osebno zavzete in strokovno odlične) skrbi tudi za otroke s posebnimi potrebami ali otroke, izhajajoče iz kakorkoli ranljivih okolij, bo do njih izkazal primerno, konstruktivno, spodbudno in strokovno pronicljivo podporo. Prav ti otroci lahko ob opori varnega in spodbudnega sekundarnega okolja pridobijo vezi, da se njihov »čustveni vzorec pomakne proti varnemu« (Goleman 2010, str. 158).

M. Recalcati (2024) v svojem delu navaja trditev M. Safouana, »da je mogoče dobrega učitelja prepoznati po odzivu takrat, ko se spotakne pred katedrom« (prav tam, str. 142). Trditev, ki jo lahko prenesemo ne le v razmislek, kako posamezen učitelj, pedagog, odreagira ob tem, ko se fizično spotakne pred zvedavimi očmi mladih, ki jih poučuje, temveč tudi, ko se »spotakne« v svojem odnosu ali ravnanju na ravni vrednot ali načel.

Zborovodja ravna modro, če poleg zanašanja na stalno prevpraševanje lastnega dela, odnosov in ravnanja vpraša in prosi za kritično verodostojno analizo svojega dela tudi osebe, ki imajo strokovno znanje, kompetence, znajo biti dovolj jasne v svoji kritični besedi ter, če je le mogoče, pomagajo krepiti napredek in kvaliteto dela zbora.

Da bi mu uspelo oblikovati »pevsko skupnost«, mora zborovodja imeti sposobnost vživljanja v občutke, čustva, mišljenje, tudi hrepenenja mladih src, poznati raznolikost okolij, iz katerih izhajajo, biti sposoben spoštljivosti. Obenem mora biti zmožen obvladovati svoja čustva, predvsem tista najmočnejša, ki jih zmore zamejiti, da dušam mladih ne pušča lastnega bremena.

V naslednjih dveh poglavjih bodo v ospredju konkretne izkušnje zborovodskega dela z otroškim pevskim zborom na eni od slovenskih javnih šol. Z njimi želimo osvetliti vrednost zborovskega petja mladih za doživljanje umetnosti, poustvarjanje in ustvarjanje umetnosti ter doživljanje etične dimenzije umetnosti. To umeščamo v nenehno pedagoško nujo podpirati mlade, da bodo lahko napredovali. »Mlade je treba učiti in vzgajati v smeri razmišljujočih oseb, ki se zavedajo pomembnosti postavljanja vprašanj in iskanja odgovorov: o sebi, družbi, svetu, političnih procesih, odločevalskih praksah itd. Treba jih je naučiti, da si morajo prizadevati za ,vedeti, za kaj v določenem trenutku družbenega stanja pri določeni zadevi zares gre'. Za ,vednost', ne le ,obveščenost' (,informiranost').« (Teršek 2022, str. 19)

Oblikovanje skupine, norma skupnosti

Šolski otroški pevski zbor sestavljajo zelo različni otroci. Medtem ko jih v osnovi druži veselje do skupnega petja (včasih veselje in pobuda njihovih staršev), pa je vendarle raznolikost tista, ki v skupino vnaša svojevrsten izziv.

Pri tem velja posebej opozoriti na otroke in mlade, ki jih življenje postavlja pred zahtevne, včasih tudi težke ovire. Kako jim stati ob strani in obenem omogočati, da se v pevsko skupnost vključijo tako, da bodo vanjo tudi sami zmožni prispevati svoj dragoceni delež, ter da bodo doživeli in razvijali »ključni notranji

pomen umetniške izkušnje» (Kroflič 2007, str. 16), ki jim bo pomagal na poti celostnega napredka, da bodo želeli, zmogli in znali biti odločni akterji lastnih življenj, zmožni nastaviti uho, poslušati in slišati Drugega, zavedajoči se vpetosti v Življenje?

Čas, ki ga živimo, je izjemno zahteven in naše umevanje odločilno za prihodnost. A. Teršek (2024) razmišlja o razlogu, ki »je na dlani in bije v oči, da [...] mladi so posledica, morda civilizacijsko in razvojno najusodnejša posledica tistega, kar so zadnjih 25 let počeli odrasli in kar se danes dogaja v družbi, ki so jo oblikovali odrasli, ko teh mladih še ni bilo« (prav tam). Prepoznava laži in zla terja odločno in verodostojno delovanje. Kompleksnost situacije bo najbolj pretresla prav prihodnost mladih. Želimo vedeti, kako lahko kultura, umetnost in neposredno tudi delovanje pevskih zborov pripomorejo pri usmerjanju mladih v odgovornost za skupnost in v njej v odgovornost za posameznika. Če se v tem prispevku dotaknemo zgolj enega detajla, ki ga pedagoški delavci niti družba kot celota ne bi smeli spregledovati in s tem dopuščati, je to nasilje mladih, med mladimi in nad mladimi. Zagotovo ne bi smeli z neprimernimi ravnanji teh dejanj še krepiti. Ob tem lahko naštejemo predloge, ki so jih na podlagi posveta *Kakšno šolo v prelomnih časih?*² (2023) oblikovali avtorji referatov in diskusij. Med 13 predstavljenimi v tem prispevku poudarjamo tri:

»Represivno ukvarjanje s povzročitelji nasilja in drugih težjih kršitev šolskega reda moramo nadomestiti z vzgojnimi ukrepi, ki reševanje konfliktov vračajo v skupnost, preventivno zaščito pa graditi na krepitvi skupnostne povezanosti in na pedagoških pristopih, ki spodbujajo pro-socialno vedenje, kot so pozornost do oseb v stiski, sočutna naravnost in krepitev socialnih spretnosti.

Posebno vzgojno vrednost vidimo v dejavnostih, ki sprožajo naravne odzive zadovoljstva, hkrati pa dokazano krepijo prosocialne zmožnosti in sočutje, kot so različni doživljajski projekti, vzgoja z umetnostjo, organizacija medsebojne pomoči in rekreativne športne aktivnosti. Doslej smo številne take projekte uspešno izvajali ob pomoči sredstev iz evropskih projektov, zdaj je čas, da se za sodelovanje učiteljev, umetnikov, kulturno-umetniških ustanov in otrok/mladostnikov zagotovijo sistemska finančna sredstva, v kurikulumih pa predvidi čas za njihovo izvajanje.

V pripravi otrok in mladostnikov za življenje in delovanje v sodobnem svetu naj šola združuje krepitev individualne psihične odpornosti učencev in dijakov in njihovih zmogljivosti obvladovanja izzivov z razvijanjem empatije, solidarnosti, pro-socialnega in socialne odgovornosti. Sinteza vzgoje za lastno duševno zdravje in duševno zdravje svojih bližnjih z vzgojo za solidarnost in za pro-aktivno državljansko vlogo uvaža v šolsko vzgojo vrednote individualne in skupnostne psihosocialne dobrobiti, socialne odgovornosti in človečnosti.« (Prav tam)

Tem predlogom lahko le prikimamo. V ospredje postavljajo to, kar v praksi opazujemo kot šibkosti, obenem kažejo rešitve, ki se na podlagi drugih izkušenj zdijo najbolj primerne in potrebne. Kar nas skrbi: ali te predloge slišijo tisti, ki imajo moč odločanja o ciljih, vsebinah, prioritetah in financiranju ter koliko smo jih zmožni misliti strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju.

2 Posvet je 12. oktobra 2023 pripravila Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Na podlagi izkušenj in argumentov poudarjamo potrebo po priznavanju pomembnosti podpore skupinam, ki se z namenom, vrednotami in načeli ter načinom dela zavežejo, da želijo graditi skupnost, kjer se člani med seboj podpirajo in skrbijo drug za drugega. Otroci z močnejšim prirojenim, predvsem pa privzgojenim čutom za druge naj dobijo ustrezno podporo mentorjev. Kot pravijo Klemenčič idr. (2016): »Učenke in učenci z močnimi socialnimi veščinami ter veščinami reševanja problemov in konfliktov lahko to znanje prenesejo v širšo vrstniško skupino. Služijo [oz. pomagajo, kar se zdi ustrenejši izraz glede na stopnjo odgovornosti otrok v primerjavi z odraslimi, op. E. C.] lahko kot zgled pri modelnem učenju, lahko so močan podporni steber otrokom v stiski in lahko predstavljajo močan katalizator socialnega učenja veščin, vrednot in prosocialnosti.« (Prav tam, str. 102)

U. Galimberti (2009) opomni, da je »danes največje tveganje za učenca v šoli čustvena zanemarjenost oziroma tako površna skrb za čustva, da je že kontraproduktivna. [...] Ko govorim o ‚srcu‘, govorim o tem, kar se med odraščanjem razpre v življenje, in sicer zmedeno, z zaletom, brez katerega bi mladi težko zbrali pogum za naprej. Znanje, ki ga posreduje šola, ne sme potlačiti te sile, ampak ji pomagati, da najde bolj artikuliran izraz glede možnosti, načrtov, naložb in zanimanj.« (Prav tam, str. 33)

»Glasba je komunikacija. To je sredstvo, s katerim lahko ljudje dosežejo drug drugega brez besed.« (Dahl 2008, str. 9) V anketnem vprašalniku so bila jeseni 2023 pevcem otroškega pevskega zbora OŠ Rodica³ zastavljena vprašanja, kaj je petje, pevski zbor in zakaj so se odločili za petje v zboru. Naj navedemo nekaj odgovorov: »Ker mi je lepo peti, ker se naučim novih pesmi, ker je dobro biti skupaj z drugimi, ker je lepo nastopati, ker bi želel nastopati na koncertih, ker se pri zboru družimo, ker kam skupaj gremo, ker pojemo zahtevne pesmi, ker mi je lepo, ko nas drugi poslušajo, kadar skupaj pojemo, mi je tu notri lepo.«

To pritrjuje temu, da enovitost ni nikoli prevlada zgolj enega glasu. Petje je polilog, in ne enumje. V njem morajo vsi člani ob pravem času in na primeren način dobiti in ohraniti svoj glas komunikacije. Peta glasba se bo na ustrezen način občutenja in čustev poslušalcev dotaknila le, ko bo v zboru očuvan glas slehernega in varovan za dialog z drugimi. »Zagovor vrednosti umetniške izkušnje kot najosebnnejše oblike razkrivanja različnih perspektiv življenja ob slavljenju odprtega identitetnega razvoja v svetu razlik in nenehnih srečevanj z Drugim/Drugačnim nas pripelje v bližino ideje osebne izpolnitve v skupnosti, ki je človečna – pravična, solidarna in inkluzivna« (Krofič 2007, str. 27).

Otroci so (še) iskreni sogovorniki. Zahtevnemu delu se pridružijo in v njem vztrajajo le, če se pri tem počutijo varne in sprejete, če jim je dobro in lepo. V pogovoru, tudi v naši anketi, poudarjajo, da so jim za skupno petje bistveni: druženje, nastopanje ter zahteven, prijazen in spodbuden zborovodja. V detajlih razložijo, da so jim dragoceni čas medsebojnega spoznavanja, igre, pogovora, upoštevanje njihovih idej, novi načini pevskega izražanja, srečevanje z glasbeniki, sodelovanje z umetniki, spoznavanje drugih pevcev, nastopi, odnos z občinstvom. Njihova osebna merila se pri tem razlikujejo, saj so si različni v osebnih doživljanjih ter stopnji

3 V šolskem letu 2023/24 je otroški pevski zbor OŠ Rodica sestavljalo 26 pevcev, ki so jim bila zastavljena navedena vprašanja.

zmožnosti in/ali odločitvi, koliko lastnega truda bodo vložili v skupno sodelovanje in ustvarjanje, razlikujejo se tudi v zmožnosti delovanja v stresnih situacijah, kar nastopi zagotovo so. V praksi prepoznavamo, da je pomembna tudi vloga njihovih staršev v spodbudi k sodelovanju v zboru, predvsem pa v prepoznavi vrednosti in vrednot skupnega petja. Ali kot še bolj jasno pravi H. G. Frankfurt (2009): »[S] tarši ne pokažejo ljubezni do svojih otrok samo s tem, da si prizadevajo ugotoviti in podpreti njihove resnične interese. Lahko jo pokažejo tudi tako, da si po svojih močeh prizadevajo, da bi njihovi otroci imeli pristne interese.« (Prav tam, str. 73)

Poslušanje in slišanje je komunikacijsko in glasbenoustvarjalno nadvse zahteven proces. Ne le slušnočutilno, temveč tudi in predvsem kot doživljanje drugega v dialogu, sozvočju, harmoniji. Težko opredeljujemo, kaj je tu pogoj čemu, a v medsebojnem sodelovanju in ustvarjanju so spodbujeni in zaželeni vprašanja, zamisli, ideje, tudi pripombe ter potrebni in pomembni komentarji petja. Tako kot z argumenti podprte komentarje in kritičnost, pri čemer je izhodišče pravičnost in obenem tudi spodbudnost, na enak način krepimo tudi pohvale posamezniku in skupini; iskrene in dobronamerne so kot zidaki, ki gradijo skupen dom, saj omogočajo občutje varnosti in zaželenosti. Otroci so spodbujeni, da medsebojno komunicirajo, da komunicirajo spoštljivo, da vprašujejo, da iščejo odgovore, da izmenjujejo svoje ideje in stališča, ki jih pojasnijo, da prisluhnejo drugemu, da se učijo drugega tudi slišati – poleg besednega sporočila prepoznati tudi nebesedno sporočilo, kontekst, sogovornikovo razpoloženje, da se vprašajo o vzrokih, kar terja ustrezno dovolj časa, da se vse to lahko »zgodi«.

Pripravljenost odpreti se, da se glasba dotakne čustev, ob hkratni »proaktivni vlogi v umetniški vpletenosti« (Kroflič 2007, str. 19) omogoča in povečuje »subjektovo receptivnost, senzibilnost in globino zaznavanja« (prav tam). Čutimo se dolžne vprašati, kako ohraniti, dopuščati, varovati in negovati upanje, da bi otroci življenje zaznavali kot zaželeno, da bi bilo zanje vredno, v veliki meri tudi zanimivo in radostno, poetično povedno: vse »od sončnega vzhoda, ves dan, do zahoda« (Štefan 2001, str. 1). Vprašati se moramo tudi, zakaj vidimo vedno več mladih, ki sveta in življenja ne doumevajo kot vir upanja. Smo iluzorno sanjali ideale in ob tem spregledovali dejstva? Ali ravnamo tako, da se mladi učijo, kaj pomenijo kultura, omika in tradicija, kako prepoznavati, doumevati in varovati ideale in še bolj vrednote, kako postavljati primerne meje, kako živeti v soočenju z bolečino, boleznijo, kako ravnati s krivicami, kako se upreti zlu, kako vztrajati, kdaj in čemu? Ali znamo mlade voditi v procesu, ki mu pravimo življenje? F. Nietzsche pravi: »Moderni človek iz izkušenj verjame zdaj v to, zdaj v drugo vrednoto, potem pa jo opusti. Krog presežnih in opuščenih vrednot je čedalje večji. Vedno bolj je opaziti praznino in revščino vrednot. Tega gibanja ni mogoče ustaviti, čeprav so ga že poskušali velikopotezno upočasniti. Nazadnje si človek drzne kritizirati vrednote nasploh: prizna njihov izvor in ve dovolj, da ne verjame več v nobeno vrednoto; to je patos, novo srhljivo vznemirjenje. Kar pripovedujem, je zgodovina naslednjih dveh stoletij.« (Nietzsche v Galimberti 2009, str. 17).

Filozofove misli so močne, govorijo o dobi, ki jo živimo. Dovolimo si jih prenesti v aktualni čas t. i. digitalizacije; kako jo živimo, kaj ji dopuščamo, čemu se postavljamo po robu, kam ta ne bi smela poseči? »Tehnika namreč ne stremlje za

nekim ciljem, ne spodbuja nekega smisla, ne odpira rešilnih načrtov, ne odrešuje, ne osvobaja, ne razkriva resnice. Tehnika funkcionira.« (Galimberti 2009, str. 18)

Dovolimo si misliti, da je, in želimo si, da bo človekovo dostojanstvo neodtujljivo dejstvo. Izjemnega pomena je, da je »Splošna deklaracija o človekovih pravicah človekovo dostojanstvo povzdignila v utemeljitveno načelo pravnega reda, ki zajema vse pravice in temeljna načela« (Supoit 2013, str. 16). Pomembno nam je vedeti, kako človekovo dostojanstvo varovati. To terja odgovornost, verodostojnost in posledično ravnanje slehernega, posebej pa vseh, ki imajo/-mo pozicijo moči.

Človeški glas je prvobitno sredstvo komunikacije. Človečnost je mnogo več. SSKJ jo sicer opredeli skromno, kot »lastnost človeka, ki kaže v odnosu do okolja pozitivne moralne lastnosti« (2023). Z varovanjem človekovega dostojanstva jo celovito poveže dejstvo, da je človečnost »glas« človeka etike, morale, poguma, srčnosti, integritete, čuječnosti, znanja in zdravega razuma. Človečnost je tudi odsotnost laži.

Kam?

Dovolimo si postaviti tezo, da umetnost vedno predpostavlja in vzpostavlja odnos *per se*, odnos v relaciji do sebstva in Drugega.

Pomembno je, da bi v »pedagoškem prostoru« želeli, zmogli in znali pogledati na lastna ravnanja, vizije, poklicno poslanstvo – ustrezno kritično. To storiti terja, da bi si vzeli čas za premislek, kar se v današnjem času dozdeva skorajda nemogoče, celo neprimerno, saj so hitrost, prepoznavnost, uspešnost merilo obdobja, ki ga živimo. Kritično misel nastavi M. Recalcati (2024), ki pravi, da »sodobni ekonomizem ni le pobutalil politike v podrejanju interesom velikih finančnih kapitalov, temveč tudi omrežil pedagogiko, ki zdaj pokroviteljsko podpira učinkovitost, zmogljivost, pridobivanje kompetenc kot podrejenih kazalcev brezglavega kriterija produktivnosti. Ekonomistični pretres vzgojnega procesa se paradoksalno spaja s potrebo po preprečevanju kritične misli.« (Prav tam, str. 141) Avtor nadaljuje jasno in izzivalno: »Od mladih ne smemo več zahtevati, naj mislijo, zdaj se moramo družiti z njimi, jih zabavati, razvedriti, naglaševati vrednost relacijskega bitja kot takega. Z obešanjem izvirne naloge na klin se šola naglo spreminja v nekaj, kar ji ne pripada, v nekakšno otroško igrišče, kjer smo prosti vsakega zahtevnega razmerja z znanjem. [...] Ekonomizem in kult visoke zmogljivosti po eni strani, po drugi pa oslovski hedonizem brez kančka odgovornosti. [...] Šola specializiranih kompetenc zavrača pedagoški eros kot temelj slehernega izobraževanja: učitelja lahko mirne duše nadomesti računalnik, in rezultat bo isti.« (Prav tam)⁴

Vredno se je vprašati, s čim lahko oporekamo tem mislim. Obdobje t. i. pandemije je široko odprlo vrata t. i. digitalizaciji, za katero malokdo natančno ve,

4 Zanimivo, da se ponovno tudi med mladimi učitelji vzpostavlja ubesedovanje »glavni predmeti« in preostali, ki to niso (med katere zagotovo sodi področje umetniških predmetov; več sreče ima, k sreči, šport), ponovno ločevanje »vzgojnih« predmetov (kot da preostali te konotacije nimajo ali pa jih učitelji »na tak način ne izvajajo«), mnogo strokovnega kadra opisne ocene (1. in 2. razred osnovne šole) ne pojmuje kot ocene.

kaj naj bi pomenila in kam vodila. Veliko marsičesa, za kar ne vemo natančno, čemu naj bi služilo, predvsem pa, kakšne dobrobiti v napredku naj bi to prineslo, če sploh. Ko se ozremo na naše izhodišče, se vprašamo, s čim digitalizacija služi varovanju dostojanstva in človečnosti.

Postavljamo si tudi vprašanje, kolikšno podporo digitalizacija daje kvalitetnemu umetniškemu ustvarjanju. Ob tem si pomagamo z mislijo R. Krofliča (2019), ki sprašuje: »Ali naj torej umetnosti pripišemo pedagoško vrednost zaradi njene specifične narave, ki je, ko gre za podporo razvoju človečnosti, ni mogoče enakovredno nadomestiti z drugimi mediji pridobivanja znanja in izkušenj, ali zaradi vpliva ukvarjanja z umetniškimi jeziki na razvoj uporabnih spretnosti (npr. izboljšanja jezikovne in matematične pismenosti) in zmožnosti (npr. radovednosti, ustvarjalnosti, domišljije, delovne discipline, sodelovanja)?« (Prav tam, str. 1) Postavljamo si tudi vprašanje, ali kdo od odločevalcev v politiki vzgoje in izobraževanja in kdo od akterjev vzgoje in izobraževanja mladih o tem sploh razmišlja.

Obdobje t. i. pandemije je neizmerno globoko zarezalo v vse pore zasebnega in javnega življenja, tako posameznikov kot družbene skupnosti. Kako je poseglo v vzgojno-izobraževalni sistem, ne bi smel pokazati zgolj čas, temveč je pomembno prisluhniti glasovom posameznikov, ki so ta čas zmogli in znali tudi vrednotiti.

Ker nas zanima področje glasbene umetnosti, dobro odslikavo ponuja B. Rotar Pance (2022), ki na podlagi spremljanja in raziskovalnih dejstev poda v projektu *Razvijanje sporazumevalnih zmožnosti s kulturno-umetnostno vzgojo (SKUM)*⁵ postavljeno ugotovitev, »da uporaba tehnologij in virtualnih učnih okolij lahko v zelo skromnem obsegu nadomesti srečanje z glasbenim umetnikom v avtentičnem učnem okolju in da zelo omejuje sporazumevalne možnosti na področju glasbenega jezika« (prav tam, str. 22). Po navedbah sodelujočih je dejstvo, da je projekt SKUM tudi ob zaprtju šol nadaljeval umetniške projekte in izvrstno krepil ustvarjalnost mladih, čeprav je mentoriranje potekalo na daljavo (Štirn Janota idr. 2022). Takšne ugotovitve pa vendarle ne moremo postaviti za delovanje pevskih zborov. Zborovsko ustvarjanje ima namreč temeljno zakonitost, da pevci pojejo skupaj in hkrati. Te možnosti tehnologija (še) ne omogoča, saj »v živo« prihaja do zakasnitvenega učinka – glas zaslišimo z zakasnitvijo, kar je (za mnoge) moteče že pri pogovoru več oseb, pri skupnem petju pa dejansko ustvarja kaos. Ne pomembno pa je zagotovo tudi vse to, kar predstavljamo kot dobrobiti skupnega zborovskega ustvarjanja: muziciranje, ki terja čutiti glasbo in drug drugega, kar se lahko vzpostavlja le v fizični zaznavi medsebojne energije.

Skupno petje je v obdobju t. i. pandemije veljalo za eno najbolj ogrožajočih dejavnosti. Kar nekaj mesecev je bilo petje skupin, tudi šolskih pevskih zborov, prepovedano. Kasneje je bilo dovoljeno s pridržki, v manjših skupinah, nemešano, z maskami itd. Komunikacija med nami, ki se ukvarjamo z delom šolskih pevskih zasedb, je razodevala paletu raznolikosti mišljenja, razumevanja, doumevanja takšnega stanja in iskanja morebitnih možnosti delovanja.

Sama sem se zavezala načelu, da mora biti petje in zborovstvo to, kar v svojem bistvu je: moč psihičnega, čustvenega in fizičnega zdravja posameznika

5 Projekt SKUM (2017–2022), nosilka projekta Univerza na Primorskem (<https://www.skum.si/>).

ter skupnosti (o čemer pričajo številne raziskave), in to ostati tudi v omenjenem času. Ko sem v vseh mesecih zaprtja šol in ponovnega odprtja, pa vseeno ob še vedno onemogočenem zborovskem delovanju in kasneje zamejenem/omejenem, po idejnih rešitvah spraševala kolege zborovodje, sem ugotovila, da vsak vidi in išče svoje poti, mnogi so se tudi odločili, da to področje za ta čas zastane. Omejitve so nam bile naložene skupno, rešitve smo iskali po lastni iniciativi. Odločila sem se, da to pot poiščem tudi sama. S to odločitvijo sem prevzela tudi vso odgovornost. Ko so bile šole zaprte, sem s pevci ostala v stiku prek elektronskih sporočil in pisem ter na spletni strani naloženih posnetkov, da so lahko sami vadili doma. Takoj, ko smo se vrnili v šolo, pa smo se spet srečevali. Peli smo v učilnici, kjer so bila okna odprta (in ki smo jo vedno dobro prezračili že pred vajami in po njih), le pazili smo, da smo se v hladnejših dneh nekoliko bolj oblekli. Obrazne maske niso bile zahtevane in jih dejansko ni nosil nihče.

O načinu dela sem ves čas obveščala starše pevcov. Glede na to, da so vsi pevci v tem obdobju ostali pevci, sem to razumela kot njihovo podporo. Pomembno je tudi dejstvo, da so otroci ves čas ostali zdravi, prav tako osebe, s katerimi smo stopali v vsakodnevni stik. Bilo je mnogo detajlov, predvsem pa izrazov hvaležnosti za prostor skupnosti, kjer smo ves čas ustvarjali dalje. V spominu ostaja, da so otroci v teh mesecih mnogokrat izrazili željo po pogovorih, postavljali bivanjska in aktualna vprašanja, saj so, predvsem tisti malce starejši, želeli razumeti spremembe v družbi, ki so se dogajale v tem posebnem in prelomnem času. Prav tako pa so v tem času svoja notranja doživljanja in čustva navzven izražali mnogo bolj intenzivno, s smehom, jokom, prošnjami za objem (to je bil čas zaukazane fizične distance). V tem obdobju so se med pevci vzpostavile zelo močne vezi. Zagotovo nam je prav zaradi tega uspelo, da smo v izjemno kratkem času po ponovni dopustitvi vseh možnosti delovanja pedagoške prakse (marec 2022), že v juniju 2022, na odru dvorane Franca Bernika v Domžalah izvedli samostojni koncertni recital novitet iz zbirke skladb našega domačega skladatelja, prof. Tomaža Habeta. Postavljajo se vprašanja, zakaj ni nikogar zanimalo, kako vendar je bilo mogoče pripraviti tako zahteven program v tako omejenem času. Sami smo to vedeli. Pri tem nam je bila neprecenljiva podpora ljudi, ki so s svojim znanjem in izkušnjami pomagali z nasveti, kako naj vaje ob ustreznem prezračevanju varno potekajo. Delovali smo drugače od pričakovanega, (a) z vso odgovornostjo do slehernega člana zbora in posledično tudi drugih.

Zakaj predstavljamo to izkušnjo? Ker je to obdobje vneslo svojstvene »rezultate« v celotno družbo, s posebno močjo tudi v pedagoški, šolski prostor: povečevanje pojava osebnih stisk, govorno-jezikovnih motenj ter motenj pozornosti in koncentracije, čustvenih in vedenjskih motenj, medvrstniškega nasilja, psihičnega in fizičnega nasilja in še bi lahko naštevali.

Če smo učili, da je slehernik nevaren sleherniku, smo učili nasprotje vsega, kar je pred tem veljalo za dobro, prav, spodobno, spoštljivo, sočutno, solidarno. Prav te besede so bile pogosto zlorabljene. Članom našega zbora smo, upam, uspeli spregovoriti z glasom odgovornosti, ki ni nikoli izhajal iz predrznosti.

Pred leti bi se zdelo nedoumljivo, da se vzgoja in izobraževanje dogajata »na daljavo«. Na to nismo pomislili, saj vendarle ne živimo v oddaljenih pustinjah in

neznosno odročnih krajih. Na kateri vzvod smo odreagirali, da se ob razglasitvi t. i. epidemije (marec 2020), kasneje t. i. pandemije, z dnevom zaprtja vzgojno-izobraževalnih (ter tudi večine drugih) ustanov in uveljavitvi dela ter tudi učenja (poučevanja) na daljavo, iz misli in ust pedagoških delavcev ni dvignil skupni glas, ki bi izrazil močan dvom dolžne skrbi, z vprašanjem, v kaj se je prelevilo izobraževanje, ki je do takrat pritrjevalo pomenu in vrednosti osebnega odnosa, bližini, neposredni energiji, s katerimi deluje vez med učiteljem in učenci ter na podlagi katere se vzpostavlja tudi potrebna in pomembna avtoriteta ter z njo konstruktivna disciplina in tehtna zahtevnost; kako je vendarle vse to čez noč postalo nemogoče, neprimerno, neželjeno, celo prepovedano. Ne glede na to, kako smo takrat in danes posamezniki doumevali situacije, kolikšno moč je imel strah, ki je zagotovo izjemno močno čustvo, saj je posledično njegovi moči podrejeno naše delovanje, se vendarle vprašajmo, kako to, da so temeljne vrednote, načela ter oblike vzpostavljanja odnosa in neposrednega vzgojnega vpliva v hipu izgubile svojo vrednost.

Nekončana situacija t. i. pandemije nas je postavila pred ogledala, v katerih so odsevali miti, strahovi, šibkosti in ne-umnosti – mnogo bolj kot dejstva. S takšno situacijo so se brutalno srečali tudi otroci in mladi. V pedagoškem prostoru in diskurzu so, večinoma brez pomislekov in izgovorjenih dilem, v hipu dobili mesto naslednji pojmi in delovanje: »socialna distanca«, »fizična distanca«, »zaščita pred drugimi«, »drugi kot potencialno ogrožajoči« idr. Kako zelo je to pospešeno pripomoglo k vzpostavitvi »novega reda«, smo priča v aktualnem času, tako na ravni medosebnih odnosov kot odnosa do znanja, dela, upravljanja informacij, izjemnega pospeševanja t. i. digitalizacije, hlepenja po prepoznavnosti in »vplivnosti«, birokratizma, naveličanosti, nihilizma. Zadostuje, da nekaj časa namenimo opazovanju ravnanja ljudi, jim prisluhnemo, še posebej intenzivno pa nam ogledalo našega delovanja kažejo prav mladi. Kar vidijo, tako ravnaajo. »A ne gre se ne slepiti, ne sprenevedati: kakovost učnega procesa je in bo vselej neposredno in v največji meri odvisna od učiteljev in učiteljic: od načina in kakovosti njihovega dela, od njihovega odnosa do poučevanja in do študentov (v našem primeru in pričujočem razmišljanju do otrok in mladih, op. E. C.), na splošno pa od njihovega etičnega samorazumevanja lastne družbene vloge.« (Teršek 2022, str. 27)

Sklep

V prispevku je poleg izkušenj dela s šolskim otroškim zborom na eni od slovenskih osnovnih šol v zadnjih dveh desetletjih predstavljeno tudi umevanje pedagoškega dela z mladimi pevci in širše, s čimer dajemo vsebino tudi v uvodu navedenim ciljem *Smernic kulturno-umetnostne vzgoje v vzgoji in izobraževanju* (2009) in izbranim splošnim ciljem konceptualnega dokumenta razširjenega programa za osnovne šole *Pevski zbor* (2003), ki opredeljuje delovanje šolskih pevskih zborov, navezujoče tudi na temeljne sistemske dokumente.

Pri tem je treba omeniti, da so v slednjem dokumentu izbrani splošni cilji »razvijanje sodelovanja in kakovostne kulture odnosov v skupnem muziciranju,

razvijanje osebnosti, [...] razvijanje posebne poti komunikacije« (prav tam, str. 6) sicer zapisani, mogoče jih je prepoznati tudi v opredelitvi interesne dejavnosti, nadalje pa jih v podrobnejši razčlenitvi znotraj operativnih ciljev in glasbenorazvojnih dosežkov ni razbrati.

Ob ciljih prvoomenjenega dokumenta naj opomnimo na poudarek R. Krofliča (2007), da dejanskega umevanja in sprememb, ki bi omogočili politiko uresničevanja zasnove humanistične izobrazbe, »ni pričakovati v šolskih sistemih, ki o temeljnih ciljih splošne izobrazbe razmišljajo v terminih utilitarizma in razvoja ključnih kompetenc« (prav tam, str. 28).

Na podlagi izkušenj smo prišli do stališča, da bi bilo šolske pevske zборе treba prepoznati kot eno izmed pomembnih dejavnosti, ki podpirajo kulturo nenasilja in krepitve prosocialnega vedenja na šolah. V tej prepoznavi bi bilo treba ustrezno usposobiti bodoče in sedanje zborovodje šolskih pevskih zborov.

Na opisani izkušnjski poti smo ob podpori strokovno odličnih glasbenikov iskali lastne poti za primerno, ustrezno in kvalitetno delo s pevci, kot tudi z glasbenim repertoarjem. V zapisanih izkušnjah je navedena paleta detajlov, prepoznanih kot temeljne opore za ustvarjanje skupnosti, kar zbor mora biti, če želimo pevce krepiti v vrednotah glasbenega ustvarjanja in graditi socialno skupnost, kjer je zaželeno razvijati se, napredovati v prepoznavi med dobrim in zlom, med pravičnim in krivičnim, med kvalitetnim in tistim, kar to ni, ter se posledično odločati za dobro in prav.

Prispevek osvetli odgovornost veznega člana v zboru, osebnosti zborovodje, vendar naj ta ne bi deloval kot osamelec. Zagotoviti in vzpostavljati je treba učinkovito sistemsko in institucionalno odgovornost, ki bo omogočala in zagotavljala kakovostno vzgojo in izobraževanje, kakovostno skrb za uresničevanje umetnostne vzgoje kot temeljne človečanske in kulturne norme, kakovostno skrb za varovanje dostojanstva vsakega posameznika znotraj sistema vzgoje in izobraževanja s posebno skrbjo za otroke, še posebej otroke s posebnimi potrebami. Dokler to na sistemski in institucionalni ravni ne bo prepričljivo, učinkovito in kakovostno opravljeno, bodo razprave o vključevanju in inkluziji brez temelja in posledično brez pravičnega učinka.

Zapisane izkušnje dela s pevskim zborom postavljamo v kontekst časa. Nikakor ni vseeno, kaj živimo in kako se bo odvijala naša prihodnost. Negotovo zremo v tok življenja, v katerem se bolj kot temeljna norma človekovega dostojanstva in vrednote človečnosti poudarjajo vrednote, ki ta ideal puščajo ob strani ali pa iz njega naredijo slamnato lutko. Kako v tem času delovati inteligentno, misleče in odgovorno, se zdi uganka. V njej odseva skrb, kako v takšnem svetu naravnati sistem vzgoje in izobraževanja ter konkretno vzgojno-izobraževalno delo, da vendarle ne bi izgubilo svojega temeljnega poslanstva odgovornega poučevanja, učenja, varovanja in vzgajanja mladih. Pri tem so in bodo najpomembnejše osebe, ki zmorejo biti Osebe z veliko začetnico; ljudje znanja, dela, integritete, etike in morale, ljudje, vredni zaupanja, ki pomagajo uzreti včasih slabo vidna vrata v svet Življenja. Te osebe bodo mladim stale ob strani, ko se bodo vsak zase »soočili z nalogo: dognati moramo, kaj je tisto, za kar nam gre« (Frankfurt 2009, str. 17).

Naj k temu pripomore sklepna misel, ki naj bo polet za um in srce, naj govori, pretrese, morebiti celo spodnese znano. Z namenom, da bi tisti, ki delamo z mladimi in smo zanje odgovorni, to odgovornost doumeli in sprejeli.

»Starši, stopite in držite skupaj. Šolniki, stopite in držite skupaj. Starši in šolniki, vodstva in učiteljski zbori, stopite in držite skupaj. Stavite na razum. Stavite na celosrčnost in resnicoljubnost. Stavite na svoj poklic in svoja znanja, veščine, vrline. Na integriteto. Na etiko. Na humanizem. Ne na popačene in pomečkane, sramotno izdelane pravne akte in paragrafe. Ne na ‚izjave‘ in ‚obrazce‘, ‚uradne zaznamke‘. Ne na stigmatizacijo, segregacijo, diskriminacijo in socialno izolacijo. Ne na penalizacijo. Stavite na Ustavo. Stavite na mednarodno pravo. Stavite na svoj intelekt pri branju tistega, kar se vam ponuja v branje in uresničevanje, izvajanje. Stavite na svoje znanje in razum. Stavite na čustva, na prizanesljivost, na ljubeč odnos do Drugega. Stavite na Ljudi. Na Človeka. Na Človečnost.« (Teršek 2021, str. 169–170).

Literatura in viri

- Breznik, I., Jagodic, M. in Medved, M. (2018). *Petje za boljše zdravje*. Dostopno na: https://www.zrssi.si/wp-content/uploads/2023/09/04_IngeBreznik-idr.pdf (pridobljeno 15. 12. 2024).
- Dahl, T. B. (2008). *The Choir*. Stravager: Cantando Musikkforlag AS.
- Habe, T. (2020). *Zvezdice, zvezde, sonce, planeti*. Ljubljana: JSKD.
- Frankfurt, H. G. (2009). *Razlogi ljubezni*. Ljubljana: Krtina.
- Galimberti, U. (2009). *Grozljivi gost: nihilizem in mladi*. Ljubljana: Modrijan.
- Gilbert, D. (2013). *Spotikanja o sreči*. Ljubljana: Lisac & Lisac.
- Goleman, D. (2010). *Socialna inteligenca*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jagodic, M. (2016). *Zdravilna moč skupnega petja*. Dostopno na: <https://www.nasizbori.si/petje-na-recept-zdravilna-moc-skupnega-petja/> (pridobljeno 20. 12. 2023).
- Kakšno šolo v prelomnih časih?* (2023) Dostopno na: <https://www.sazu.si/uploads/files/57e1e0bc23371144545f64b/Posvet%20o%20C5%A1olstvu%20-%20priporo%C4%8Dila%20in%20sinteza.pdf> (pridobljeno 21. 2. 2024).
- Klemenčič, I., Jerina, A., Karajič, E., Kuhar, A., Molan, A. in uredniki M. Muršič, I. Klemenčič in K. Filipčič. (2016). *Preventivne dejavnosti sistemskega pristopa k medvrstniškemu nasilju v VIZ. Priročnik št. 2*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
- Kroflič, R. (2007). Vzgojna vrednost estetske izkušnje. *Sodobna pedagogika*, 58, št. 3, str. 12–30.
- Kroflič, R. (2019). *Povezovanje vrtcev in šol z umetniki in kulturnimi institucijami*. Dostopno na: <https://www2.arnes.si/~rkrofl1/Teksti/Povezovanje%20vrtcev%20in%20sol%20z%20umetniki%20in%20kulturimi%20institucijami1.pdf> (pridobljeno 21. 2. 2024).
- Kroflič, R. (2022). Vzgoja z umetnostjo – žlahtna in pogosto spregledana povezava v pedagoškem delovanju. *Vzgoja in izobraževanje*, 53, št. 1/2, str. 6–7.
- Milgram, S. (2009). *Poslušnost avtoriteti*. Ljubljana: UMco.
- Nam Yoon, J. (2000). *Music in the classroom*. Dostopno na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED442707.pdf> (pridobljeno 15. 12. 2024).

- Pirc, V. idr. (2009) *Državne smernice za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju*. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/SRI/nacionalne_smernice_za_kult_umet_vzgojo_slo-1.pdf (pridobljeno 17. 7. 2024)
- Recalcati, M. (2024) *Učna ura; zagovor pedagoškega erosa*. Ljubljana: UMco.
- Rojko, B. (2014). *Pevski zbor – stičišče socialnih interakcij*. Dostopno na: <https://www.nasizbori.si/pevski-zbor-sticisce-socialnih-interakcij/> (pridobljeno 15. 12. 2024).
- Rotar Pance, B. (2022). Glasba kot eno od področij kulturno-umetnostne vzgoje in projekta SKUM. *Vzgoja in izobraževanje*, 53, št. 1/2, str. 18–23.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2014). Dostopno na: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=%C4%8Dlove%C4%8Dnost> (pridobljeno 20. 12. 2023).
- Splošna deklaracija človekovih pravic* (2018). Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/mednarodno-pravo/Splosna-deklaracija-clovekovih-pravic.pdf> (pridobljeno 20. 12. 2023).
- Supoit, A. *Duh Filadelfije. Socialna pravičnost proti totalnemu trgu*. Ljubljana: Založba /*cf
- Štefan, A. (2001). *Imam zelene čevljičke*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Štirn Janota P., Kroflič R in Štirn D. (2022). Vzgoja v času pandemije zahteva izgradnjo inovativnih učnih okolij – primer vzgoje z umetnostjo. *Vzgoja in izobraževanje*, 53, št. 1/2, str. 8–17.
- Teršek, A. (2018). *Etika politike*. Ljubljana: UMco.
- Teršek, A. (2022). Pravica do izobraževanja v funkciji znanja: med formalizmom in konceptualizmom. V: M. Mezgec, A. Andrejašič in S. Rutar (ur.). *Interdisciplinarna obzorja visokošolske didaktike: raznolike poti do vednosti in znanja*. Koper: Založba Univerze na Primorskem, str. 11–40. Dostopno na: <https://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-293-160-5.pdf> (pridobljeno 21. 8. 2024).
- Teršek, A. (2021). *Boj za ustavnost in zakonitost*. Ljubljana: Sanje.
- Teršek, A. (2024). *Otroka morajo učitelji obravnavati kot osebnost, s srčnim spoštovanjem*. Dostopno na: <https://andraz-tersek.si/otroka-morajo-ucitelji-obravnavati-kot-oseb-nost-s-srcnim-spostovanjem/> (pridobljeno 8. 8. 2024).
- Ustava Republike Slovenije* (1991). Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1> (pridobljeno 20. 12. 2023)
- Zakon o organizaciji in financiranju* (1996). Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO445> (pridobljeno 20. 12. 2023)
- Žvar D. (2003). *Razširjeni program osnovnošolskega izobraževanja. Pevski zbor*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.

Ema CERAR (Primary school Rodica, Slovenia)

CHILDREN'S CHORAL SINGING IS AN IMPORTANT PART OF INDIVIDUAL PERSONALITY FORMATION AND OF SOCIAL COHESION

Abstract: The paper discusses the experiences of a children's choir at one of the Slovenian elementary schools with the aim to illustrate and evaluate the importance of choral singing for learning prosociality and community building. Its value is based on two foundations: the recognition of human dignity and the strengthening of awareness and behaviour with humanity as its value, direction and goal. Choral singing is presented as a norm of the community which has its own formation process and thereby establishes ethical and aesthetic bonds also externally. It highlights the important role of the choirmaster who constantly connects the mind and heart and is a role model for the singers. In their work, the choir director is focused both on working directly with the singers and paying attention to the context of the time of creation. The paper also provides a critical analysis of the current events during and after the pandemic, with the aim to recognize and consider the warnings that require wise judgment of action. This is of fundamental importance for working responsibly with the young.

Keywords: children's choir, humanity, human dignity, personality development, social cohesion.

Email for correspondence: ema.cerar@guest.arnes.si